

بررسی عوامل مؤثر بر کار آفرینی دانشجویان (مطالعه موردی: دانشگاه ارومیه)

سید ارشاد مجتوی^{۱*}، امید حسین زاده^۲، مرضیه حجاریان^۳

۱- کارشناس ارشد مهندسی جنگلداری، دانشگاه ارومیه

۲- دکترای مهندسی جنگلداری، استادیار دانشکده منابع طبیعی دانشگاه ارومیه

۳- دکترای مهندسی جنگلداری، استادیار دانشکده منابع طبیعی دانشگاه ارومیه

* emojtavi@gmail.com

ارسال: مهر ماه ۹۸ پذیرش: مهر ماه ۹۸

چکیده

هدف تحقیق حاضر بررسی عوامل مؤثر بر کار آفرینی و تمایل به کار آفرینی دانشجویان است؛ زیرا برای آموزش دانشجویان و ارتقای کار آفرینی فارغ التحصیلان دانشگاه شناخت عوامل و فرآیندهای تصمیم سازی که منجر به کار آفرین شدن آن‌ها می‌شود، ضروری است. با توجه به ماهیت موضوع و هدف‌های تحقیق، این پژوهش از نظر روش گردآوری داده‌ها توصیفی- پیمایشی و از نظر هدف کاربردی است. در این پژوهش به منظور بررسی کار آفرینی دانشجویان دانشگاه ارومیه با استفاده از پرسشنامه‌ی ویژگی‌های کار آفرینی گردن‌انچ از تعداد ۳۶۰ نفر از دانشجویان دانشکده‌های کشاورزی، اقتصاد و مدیریت، منابع طبیعی و فنی و مهندسی به عنوان نمونه آماری برداری به تناسب تعداد دانشجویان هر دانشکده نظر سنجی به عمل آمد. از کل دانشجویان مورد بررسی در این پژوهش حدود ۳۸٪ در دانشکده کشاورزی، ۱۶٪ در دانشکده اقتصاد و مدیریت، ۷٪ در دانشکده منابع طبیعی و ۳۹٪ هم در دانشکده فنی و مهندسی مشغول به تحصیل بودند. تعداد اعضای خانوار و سن دانشجویان مورد مطالعه و سطح درآمد خانوادگی دانشجویان مقطع تحصیلی دانشجویان با کار آفرینی و مؤلفه‌های آن هیچ گونه ارتباط معناداری نداشت. بین مؤلفه تحمل ابهام و بقیه مؤلفه‌های کار آفرینی و کار آفرینی، ارتباط معنادار وجود داشت. از لحاظ بیشتر مؤلفه‌های کار آفرینی تمامی دانشجویان مورد بررسی در سطح مشابهی قرار داشتند و از لحاظ مؤلفه کانون کنترل دانشجویان دانشکده اقتصاد و مدیریت نسبت به بقیه وضعیت کمی بهتری داشتند و از لحاظ کار آفرینی دانشکده منابع طبیعی در وضعیت کمی بهتر قرار داشته بعد از آن دانشکده اقتصاد و مدیریت و در آخر دانشکده‌های کشاورزی و فنی و مهندسی در وضعیت نامناسبی بودند. با توجه به نتایج حاصله، برپایه دوره‌های منظم آموزشی کار آفرینی و حتی تخصیص واحد درسی تحت این عنوان در برنامه‌ی کلاسی دانشجویان و همچنین برنامه‌ریزی درسی سایر کلاس‌ها بر اساس الگوهای کار آفرینانه ضروری می‌نماید.

واژگان کلیدی: کار آفرینی، دانشگاه ارومیه، منابع طبیعی.

۱- مقدمه

نگرانی در زمینه اشتغال فارغ التحصیلان دانشگاهی یکی از مسائلی است که موجب شده محققان به مباحث مربوط به کارآفرینی توجه بیشتری داشته باشند (شکرکن و همکاران، ۱۳۸۱). با توجه به اینکه به نظر می‌رسد یکی از مهمترین ماموریت‌های جدید دانشگاه‌ها، ایجاد و توسعه کارآفرینی در میان دانش‌آموختگان دانشگاهی است (مردانشاهی و همکاران، ۱۳۹۳)، تحقیق این امر مستلزم مطالعه دقیق جنبه‌های گوناگون کارآفرینی و همچنین شناسایی و توجه به عوامل موثر بر آن است.

اصطلاح کارآفرین Entrepreneur در معنا و مفهوم فعلی را اولین بار ژوزف شومپتر به کار برد. او بر این باور بود که رشد و توسعه اقتصادی در یک نظام، زمانی میسر خواهد بود که افرادی در بین سایر افراد جامعه با خطرپذیری، اقدام به نوآوری کرده و با این کار روش‌ها و راه‌حل‌های جدید جایگزین راهکارهای ناکارآمد و کهن قبل‌ی شود (تخریب خلاق) (صمدآقایی، ۱۳۸۰). کارآفرینی به عنوان پدیده‌ای نوین در اقتصاد، نقش موثری را در توسعه و پیشرفت اقتصادی کشورها ایفا می‌کند (ناهید، ۱۳۸۸). مقایسه وضعیت اقتصادی کشورمان با کشورهای صنعتی و توسعه یافته و حتی کشورهایی مانند ملزی، سنگاپور، کره و ... در زمینه‌های تولید، صادرات، اشتغال، مصرف و ... نشان می‌دهد که رشد و توسعه اقتصادی ایران از وضعیت مناسبی برخوردار نیست (باقری‌نژاد، ۱۳۸۴). لذا توسعه کارآفرینی و حمایت از کارآفرینان مهمترین راهکار خروج از بحران اقتصادی است که پیش‌بینی می‌شود دامن‌گیر کشور عزیزمان گردد. لذا مسئله اساسی این پژوهش آن است که چه متغیرهایی با نگرش دانشجویان برای کارآفرین شدن رابطه دارند؟

۲- بررسی منابع

Moghimi و همکاران (۲۰۱۱) در نتایج مطالعات خود، سیاست‌های خرد و کلان موثر بر توسعه کارآفرینی کشورمان را در موقعیت پیش‌برنده نمی‌دانند.

نتایج مطالعات Sharafi و همکاران (۲۰۱۳)، نیز نشان می‌دهد، بین آموزش و کارآفرینی رابطه تنگاتنگی وجود دارد و در صورتی که همراه با یک سری ملاحظات و توجهات باشد این تاثیر دوچندان می‌شود و زمینه رشد بیش از پیش تفکر و رفتار کارآفرینی و خلاقیت را در افراد به دنبال خواهد داشت.

نیک‌رفتار و فرید (۱۳۹۴) در مطالعه‌ای پیرامون عامل‌های درون‌سازمانی موثر بر توسعه کارآفرینی دانشگاهی در پردیس کشاورزی دانشگاه تهران نتیجه گرفتند که کارآفرینان پردیس کشاورزی با مشکلات و موانع تجاری، فیزیکی و مالی روبرو می‌باشند. همچنین عواملی مانند همکاری دانشگاه با صنعت، منابع انسانی و شهرت و موقعیت دانشگاه برای توسعه کارآفرینی در این پردیس درجه دوم اهمیت قرار دارند.

نادری و همکاران (۱۳۹۴) در مطالعه‌ای تحت عنوان الگوسازی مفهومی تاثیر مولفه‌های آموزش کارآفرینی بر نگرش هنرجویان به کسب‌وکار در هنرستان‌های کارودانش استفاده از مربیان کارآفرین و متخصص، بهره‌گیری از شیوه‌های آموزش ترکیبی و خلاقانه، استفاده از مشاوران مخصوص کارآفرینی،

بهبود فضای نوآوری در هنرستان‌ها و ... به‌عنوان تعدادی از راهکارهای بهبود مولفه‌های آموزش کارآفرینی در هنرستان‌های کارودانش بیان کردند.

نجفی‌کانی و همکاران (۱۳۹۴) باور دارند که علی‌رغم اهمیت روزافزون پدیده کارآفرینی و نقش آن در اقتصاد جهانی، در کشور ما کمتر به آن پرداخته شده است. مسائلی چون وجود ترکیب جمعیتی جوان و مشکل اشتغال و بیکاری، لزوم توجه هرچه بیشتر به کارآفرینی را روشن می‌سازد.

حجازی و همکاران (۱۳۹۴) با توجه به شرایط اقتصادی و اجتماعی کشورمان مبنی بر جوان بودن جمعیت، موضوع ایجاد اشتغال و کارآفرینی و توسعه آموزش کارآفرینی از اهمیت دوچندانی برخوردار شده و حتی این موضوع در سیاست‌های کلان، سند چشم‌انداز بیست‌ساله نظام، برنامه‌های پنج‌ساله توسعه، نقشه جامع علمی کشور و سایر اسناد فرادستی مورد توجه و تاکید است. بنابراین شناسایی عوامل تاثیرگذار بر برنامه‌های توسعه‌ی آموزش کارآفرینی در نظام آموزش عالی کشورمان ضرورت پیدا می‌کند.

۳- مواد و روش‌ها

با توجه به ماهیت موضوع و هدف‌های تحقیق، این پژوهش از نظر روش گردآوری داده‌ها توصیفی-پیمایشی و از نظر هدف کاربردی است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانشجویان دانشکده‌های منابع-طبیعی، فنی مهندسی، اقتصاد و مدیریت و کشاورزی دانشگاه ارومیه در مقاطع کارشناسی، کارشناسی-ارشد و دکتری در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ بود. در این پژوهش به‌منظور بررسی کارآفرینی دانشجویان با استفاده از پرسشنامه ویژگی‌های کارآفرینی گردناتجیح از ۳۶۰ نفر از دانشجویان به‌عنوان نمونه آماربرداری به تناسب تعداد دانشجویان هر دانشکده نظرسنجی به عمل آمد. نمونه‌گیری به روش طبقه‌ای و برآورد حجم نمونه‌ها به روش انتساب متناسب انجام گرفت. تحلیل نهایی نمرات مربوط به هر کدام از مولفه‌ها و طبقه‌بندی نمرات در طیف‌های بسیار ضعیف، ضعیف، متوسط، قوی و بسیار قوی براساس جدول ۱ و ۲ است.

جدول ۱- طبقه‌بندی هریک از مولفه‌های مربوط به کارآفرینی بر اساس نمره اکتسابی هرکدام

مولفه	بسیار ضعیف	ضعیف	قوی	بسیار قوی
رسیک‌پذیری	۱۸-۵۲	۵۲-۶۳	۶۳-۷۱	۷۱-۹۰
کانون کنترل	۱۷-۶۰	۶۰-۶۷	۶۷-۷۴	۷۴-۸۵
نیاز به موفقیت	۱۵-۵۳	۵۳-۵۹	۵۹-۶۵	۶۵-۷۵
سلاست فکری	۱۳-۴۱	۴۱-۴۶	۴۶-۵۳	۵۳-۶۵
عمل‌گرایی	۸-۳۲	۳۲-۳۶	۳۶-۳۹	۳۹-۴۰
تحمل ابهام	۱۱-۲۰	۲۰-۲۵	۲۵-۳۰	۳۰-۵۵
رویاپردازی	۷-۲۳	۲۳-۲۶	۲۶-۲۹	۲۹-۳۵
چالش‌طلبی	۶-۱۹	۱۹-۲۳	۲۳-۲۶	۲۶-۳۰

جدول ۲- طبقه‌بندی نمرات کارآفرینی

مؤلفه	بسیار ضعیف	ضعیف	متوسط	قوی	بسیار قوی
کارآفرینی	۹۶-۲۸۶	۲۸۶-۳۲۴	۳۲۴-۳۶۲	۳۶۲-۴۰۰	۴۰۰-۴۸۰

پس از تحلیل عاملی تأییدی، برای بررسی اثر ویژگی‌های دانشجویان مورد بررسی (سن، تحصیلات و جنسیت) بر کارآفرینی دانشجویان از آزمون‌های (یو)من ویتنی، کروسکال والیس، پیرسون، اسپیرمن و اتا استفاده شد. سپس داده‌های جمع‌آوری شده در نرم‌افزار SPSS21 تحلیل شد.

۴- نتیجه‌گیری

با توجه به اینکه دانشگاه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مراکز توسعه تفکر کارآفرینی مطرح است پژوهشگران در این تحقیق سعی نمودند تا در ابتدا به درک مناسبی از شرایط کنونی مورد مطالعه برسند و سپس عوامل تاثیرگذار بر توسعه کارآفرینی را شناسایی کنند. در ابتدا رابطه متغیرهای سن، تعداد اعضای خانوار، سطح درآمد، میزان تحصیلات، رشته تحصیلی و جنسیت با کارآفرینی و مؤلفه‌های کارآفرینی مورد بررسی قرار گرفت.

سن دانشجویان مورد مطالعه و کارآفرینی و برخی از مؤلفه‌های آن هیچ‌گونه ارتباط معناداری نداشت. همچنین مؤلفه‌های ریسک‌پذیری و کانون کنترل با سن دانشجویان ارتباط ضعیفی نشان دادند. مؤلفه تحمل ابهام ارتباط منفی ضعیفی با سن دانشجویان داشت. بین تعداد اعضای خانوار دانشجویان و کارآفرینی و مؤلفه‌های آن ارتباط معناداری وجود نداشت. ولی مؤلفه عمل‌گرایی با تعداد اعضای خانوار دانشجویان رابطه منفی ضعیفی نشان داد. بین مؤلفه تحمل ابهام و کارآفرینی، ارتباط معنادار وجود داشت و بین بقیه مؤلفه‌های کارآفرینی با کارآفرینی ارتباط قوی وجود داشت. مؤلفه سطح درآمد خانوادگی دانشجویان با مؤلفه‌های کارآفرینی، ریسک‌پذیری، نیاز به موفقیت، سلاست فکری، تحمل ابهام، رؤیاپردازی و چالش‌طلبی، ارتباط معناداری نداشت. همچنین بین مؤلفه‌های کانون کنترل و عمل‌گرایی با سطح درآمد خانوادگی دانشجویان ارتباط معکوس ضعیفی وجود داشت. بین مؤلفه‌های مقطع تحصیلی دانشجویان و کارآفرینی و مؤلفه‌های آن ارتباط معنی‌داری دیده نشد. همچنین مؤلفه‌های کانون کنترل با مقطع تحصیلی دانشجویان رابطه ضعیفی داشت و چالش‌طلبی رابطه منفی ضعیفی با مقطع تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه داشت. از لحاظ مؤلفه‌های ریسک‌پذیری، سلاست فکری، چالش‌طلبی، رؤیاپردازی، نیاز به موفقیت، عمل‌گرایی و تحمل ابهام تمامی دانشجویان مورد بررسی در سطح مشابهی قرار داشتند و از لحاظ مؤلفه‌های کانون کنترل دانشجویان دانشکده‌ی اقتصاد و مدیریت نسبت به بقیه وضعیت کمی بهتری داشتند و از لحاظ کارآفرینی دانشکده‌ی منابع طبیعی در وضعیت کمی بهتر قرار داشته بعد از آن دانشکده اقتصاد و مدیریت و در آخر دانشکده‌های کشاورزی و فنی و مهندسی در وضعیت نامناسبی بودند. با توجه به نتایج حاصله، برپایه دوره‌های منظم آموزشی مبانی کارآفرینی و حتی تخصیص واحد درسی تحت این عنوان در برنامه‌ی کلاسی دانشجویان و همچنین برنامه‌ریزی درسی سایر کلاس‌ها براساس الگوهای کارآفرینانه ضروری می‌نماید.

اکنون این سؤال مطرح است که ساز و کارهای کارآفرین ساختن افراد و پرورش قابلیت‌های کارآفرینانه‌ی آنان چیست و چه عواملی افزایش این قابلیت‌ها را تسریع می‌سازد؟ در پاسخ به این سؤال‌ها باید گفت، هیچ دانش جدید و هیچ طرح و ایده‌ی مبتکرانه‌ای ایجاد نمی‌شود، مگر برپایه‌ی طرح‌ها و دانسته‌های قبلی مربوط به آن دانش. پس گام اول در ایجاد ایده‌ی خلاق و به دنبال آن کارآفرینی، احاطه‌ی نظری به علوم و نظریه‌های مرتبط با حیطه‌ی کار و نقاط ضعف و قوت این نظریه‌ها و طرح‌هاست.

با توجه به نتایج به‌دست آمده، تناسب محتوای برنامه‌های آموزشی دانشگاه در خصوص کارآفرینی و نیازهای بازار کار در حد کمی است. لذا پیشنهاد می‌گردد که در محتوای برنامه‌های آموزش دانشگاه تجدیدنظر صورت گیرد و تغییرات اساسی در دوره‌های تدریس و محتوای آموزشی انجام پذیرد. همچنین محتوای برنامه‌های آموزشی در جهت آشنایی با طرح کسب و کار، روش‌های جذب منابع مالی، بازاریابی، مدیریت و برنامه‌ریزی کسب و کارهای کوچک، گسترش تخصص‌های حرفه‌ای در فراگیران و ایجاد مهارت‌های چندگانه (مهارت‌های رهبری، فنی، انسانی و غیره) تنظیم گردد.

۵- منابع

۱. باقری نژاد، ج.، ۱۳۸۴. نقش دانشگاه کارآفرین در توسعه‌ی کارآفرینی. فصلنامه
۲. حجازی، ا. و همکاران، ۱۳۹۴. شناسایی عوامل تأثیرگذار بر برنامه‌های توسعه آموزش کارآفرینی در نظام آموزش عالی ایران (چهارچوبی برای برنامه‌ریزی اجرا و ارزیابی). فصلنامه علمی-پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، ۶(۱): ۲۱-۱.
۳. شکرکن، ح.، برومند نسب، م.، و نجاریان، ب.، ۱۳۸۱. بررسی رابطه ساده و چندگانه خلاقیت، انگیزه پیشرفت و عزت‌نفس با کارآفرینی در دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز. فصلنامه علوم تربیتی و روانشناسی، ۱۲(۳): ۴۲-۵۴.
۴. شکیبیا، ح.، رجبیان غریب، ف.، و حجازی، ی.، ۱۳۹۴. رابطه بین خلاقیت و قصد کارآفرینی (مورد مطالعه: دانشجویان کشاورزی دانشگاه تهران). تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، ۴۶(۱): ۸۳-۹۳.
۵. مردان‌شاهی، م.، تاجیک اسماعیلی، ع.، و مبارکی، م.، ۱۳۹۳. بررسی استعداد کارآفرینی در دانشجویان ورودی و خروجی دانشگاه‌های دولتی (مورد مطالعه: دانشگاه‌های دولتی مازندران). فصلنامه‌ی توسعه کارآفرینی، ۷(۴): ۷۵۵-۷۷۱.
۶. نادری، ن.، امیری، ص.، دل‌انگیزان، س.، جعفری، ح.، ۱۳۹۴. الگوسازی مفهومی تأثیر مؤلفه‌های آموزش کارآفرینی بر نگرش هنرجویان به کسب و کار در هنرستان‌های کار و دانش. نشریه کارآفرینی در کشاورزی، ۲(۲): ۱۲-۲۳.
۷. ناهید، م.، ۱۳۸۸. چیستی و چرایی کارآفرینی و کارآفرینی سازمانی در یک نگاه. بررسی‌های بازرگانی، شماره ۳۴.
۸. نجفی کانی، ع. و همکاران، ۱۳۹۴. سنجش وضعیت توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی مورد: دهستان استرآباد جنوبی در شهرستان گرگان. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۴(۱): ۳۷-۵۶.
۹. نیک‌رفتار، ط.، و فرید، ح.، ۱۳۹۴. عامل‌های درون‌سازمانی مؤثر بر توسعه کارآفرینی دانشگاهی در پردیس کشاورزی دانشگاه تهران. نشریه کارآفرینی در کشاورزی، ۲(۲): ۱۳۲-۱۴۵.

10. Moghimi, M. and Taleghani, G. Nargesi, G. Davari, A. (2011). Assessing Encouraging Macro and Micro Policies of Entrepreneurship Development in Iran, Journal of Business Management, 3(8).

11. Sharafi, M., Moghaddam, M. (2013). Entrepreneurship Education Curriculum: Goals, Content, Teaching Methods and Evaluation Methods, Journal of Ingenuity in The Humanities, 1(4).